

HET ANTIPAPISME IN DE NEGENTIENDE EEUW DOOR EEN SOCIOLOGISCHE BRIL BEKEKEN

Een sociologische kijk op het antipapisme (a.p.) is meer dan een puur historische aaneenrijging van anti-gevoelens van de ene groep jegens de andere, zij is veeleer gericht op de sociale posities van degenen, die zich tot a.p. laten verleiden. Zij vooronderstelt, dat uitingen van agressie - want dat is a.p. - in eerste instantie stigmatiserend zijn om zodoende de eigen maatschappelijke positie af te bakenen van, veilig te stellen tegenover de tegenstander.

Agressie - verbaal of lijfelijk - is nodig om sociale posities te kunnen definiëren en legitimeren. Daarin onderscheidt het Nederlands a.p. zich niet van het Noord-Ierse; het verschil zit hoogstens in de intensiteit van de agressie. Evenmin is er een principieel verschil tussen a.p. en anti-semitisme, al aarzelen wij om in Nederlandse verhoudingen die vergelijking te trekken: het anti-semitisme is (was?) taboe en bovendien, er zijn bijna geen Joden meer. We vergeten dan dat vòòr 1940 antisemitisme heel 'normaal' was.

Met het a.p. zien we iets analoogs; er zijn bijna geen Katholieken meer waar tegen men zich afzetten kan. A.p. manifesteert zich thans veeleer als verzet tegen de zogenaamde christelijke politiek, en met name tegen het C.D.A.

Antipapisme is, evenals antisemitisme en racisme, een manifestatie van maatschappelijke afhankelijkheden. Het verdwijnt, c.q. wijzigt zich wanneer de afhankelijkheden zich wijzigen, resp. verdwijnen. In Nederland heeft het a.p. betrekking op de maatschappelijke afhankelijkheden tussen Rooms-Katholieken en Protestanten. In de negentiende eeuw is die relatie er een van een ongelijke machtsbalans: vanaf het begin van het Koninkrijk der Nederlanden tot 1848 hebben de Protestanten de Katholieken zonder moeite als tweederangs burgers kunnen definiëren. België was met Noord-Brabant en Limburg een generaliteitsland in Noord-Nederlandse ogen. De Belgische opstand en de daarop volgende afscheiding hebben die ongelijkheid alleen maar versterkt. Vanuit hun minderheidspositie - cultureel èn numeriek, vgl. Goddijn - moesten de Katholieken wel coalities aangaan, in dit geval met de liberalen. Daarmee onderschreven zij de facto (niet de jure!) de ook voor Rome verwerpelijke Franse revolutie.

Het latente antipapisme in Nederland wordt manifest, wanneer door politieke beslissingen de machtsbalans gaat schuiven, d.w.z. door de grondwet van 1848 en de daaruit resulterende ongehinderde wederinvoering van de bisschoppelijke hiërarchie (1853).